

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra etologie a zájmových chovů



**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

Vztahy mezi lidmi bez domova a jejich psy

Bakalářská práce

Natálie Rosůlková

Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty

Bc. Lucie Příbylová, Msc.

© 2022 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vztahy mezi lidmi bez domova a jejich psy" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 22.04.2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Bc. Lucii Příbylové, MSc., vedoucí mé bakalářské práce, za odborné vedení, vstřícný přístup a trpělivost. Ing. Haně Vostře Vydrové za pomoc se statistickým zpracováním výsledků. A také bych chtěla poděkovat paní Zuzaně K. za přiblížení života člověka bez domova, který žil na ulici se svým psem několik let.

Vztahy mezi lidmi bez domova a jejich psy

Souhrn

Pes, nejlepší přítel člověka. Toto pořekadlo nabývá na platnosti dvojnásob, bavíme-li se o vztahu mezi člověkem bez domova a jeho psem. Přítomnost psa prokazatelně přispívá k lepšímu psychickému a fyzickému zdraví. Psi jsou lidem bez domova velkou oporou, necítí se být sami, nešťastní a dostávají potřebnou lásku.

Tato bakalářská práce se zabývala otázkou vztahu mezi lidmi bez domova a jejich psy na území hlavního města Prahy. Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda mají lidé žijící na ulici se svými psy silnější vztahy nežli lidé, kteří mají stálé bydlení.

Shromážděné informace naznačují, že vlastnictví psa může mít pozitivní vliv na psychické zdraví lidí bez domova. Poukazují také na negativní dopad omezené možnosti umístění psů v noclehárnách a jiných zařízeních na sociální začleňování jejich majitelů. Doposud však nebyla zkoumána intenzita vazby mezi lidmi bez domova a jejich psy.

Ke zkoumání této vazby bylo použito dotazníkové šetření provedené na vzorku 30 lidí bez domova a 35 lidí se stálým bydlením. Ke sběru dat byl zvolen dotazník MDORS (Monash Dog Owner Relationship Scale), zahrnující tři tématické okruhy 28 bodovaných otázek. Dotazník byl předložen respondentům v průběhu září – listopadu 2021, sečten a rozdíl mezi oběma skupinami byl statisticky vyhodnocen Mann-Whitneyovým testem.

Výsledky neprokázaly žádný signifikantní rozdíl mezi lidmi bez domova a lidmi, kteří mají trvalé bydliště, z čehož vyplývá, že obě skupiny mají se svými psy stejně silný vztah. Mírné rozdíly mezi skupinami se projevily v otázkách týkajících se nákupu dárků/pamlsků (vyšší skóre bylo pozorováno u trvale bydlících lidí) a trávení společného času (vyšší skóre bylo pozorováno u lidí bez domova), což souvisí s odlišným životním stylem těchto skupin.

I přesto, že původní hypotéza, že lidé bez domova budou mít se psy silnější vztah, nebyla potvrzena, narušují výsledky obecně rozšířený předsudek, že pes žijící se svým pánem na ulici nemá tak kvalitní život, strádá nebo je méně milovaný – výzkum prokázal, že vztah mezi člověkem a psem je stejný, ať spolu žijí kdekoli a jakkoliv. K přesnějším výsledkům by bylo třeba více vyplněných dotazníků u obou skupin respondentů.

Klíčová slova: bezdomovectví, pes, vztah, člověk bez domova

Homeless people's relationship with their dogs

Summary

Dog, man's best friend. This saying becomes doubly valid when we talk about the relationship between dogs and their homeless owners. The presence of the dog demonstrably contributes to better mental and physical health. Dogs are a great support to homeless people, making them not feel alone, unhappy, and giving them the love they need.

This bachelor thesis focused on the relationship between homeless people and their dogs in Prague. The aim of this bachelor's thesis was to determine whether people living on the street have closer relationships with their dogs than those who live in permanent housing.

Various studies suggest that homeless people's mental health can be positively affected by owning a dog. Moreover, they point out that the lack of options for dogs accommodation in dormitories and other facilities adversely affects the social inclusion of their owners.

However, the intensity between homeless people and their dogs has not yet been studied.

To investigate that relationship, a questionnaire survey was conducted on a sample of 30 homeless people and 35 people with permanent housing. For that purpose, MDORS questionnaire (Monash Dog Owner Relationship Scale) was used, containing 28 questions covering three thematic areas, was used. The questionnaire was filled out by respondents who have reported to own a dog during the period between September – November 2021. The results have been summed and the differences between the groups were statistically evaluated using the Mann-Whitney test.

The results have not shown any statistically significant differences between homeless people and control group, suggested that both groups have the same strong relationship with their dogs.

Slight differences were found in the area of gift purchases and treats, where people with permanent housing scored higher. In contrast, homeless people got better results in spending time together, which corresponds with the different lifestyles of these groups.

The original hypothesis that homeless people will have a stronger relationship with dogs has not been confirmed, however, the results challenge the widespread belief that a dog living with its owner on the street has a poor quality life, suffers, or is less loved – research has shown that the relationship between man and dog is the same wherever they live. To obtain more accurate results, a larger number of respondents is needed.

Keywords: homelessness, dog, relationship, homeless people

Obsah

1.	Úvod	7
2.	Cíl práce	8
3.	Literární rešerše	9
	Bezdomovectví.....	9
	3.1.1. Bezdomovectví v Praze.....	11
	3.1.2. Ubytování pro lidi bez domova.....	11
	Vztah mezi člověkem a psem – obecně.....	13
	3.1.3. Typy vztahu mezi člověkem a psem	16
	Vztah mezi člověkem bez domova a psem	17
4.	Materiál a metody	20
	Účastníci výzkumu vztahu mezi člověkem a psem	20
	Dotazník Monash Dog-Owner Relationship Scale	20
	Průběh experimentu	21
	Vyhodnocení dotazníku a statistická analýza	21
5.	Výsledky	22
6.	Diskuse	24
7.	Závěr	26
8.	Literatura.....	27
9.	Samostatné přílohy	I
	9.1. Příloha A – Dotazník hodnotící vztah mezi člověkem a psem.....	I
	9.2 Příloha B – Anglický dotazník hodnotící vztah mezi člověkem a psem	V
10.	Seznam použitých zkratk	VIII
11.	Seznam použitých tabulek.....	IX

1. Úvod

Hlavním znakem bezdomovectví je absence domova, vlastního teritoria a jistoty. Život na ulici je spojen s nedostatkem dostupných materiálních zdrojů, stabilních vztahů a sociálním vyloučením (Vágnerová et al. 2018). Bezdomovectví přináší vyšší míru stresu a nutnost vyrovnávat se s neustálým ohrožením. Ztrátou domova nepřichází člověk pouze o trvalé bydliště, ale také o lidi, ke kterým by mohl patřit, a o místo, kde se cítí bezpečně. Marginalizace spojená s bezdomovectvím často způsobuje společenské stigma, jelikož společnost považuje život na ulici za nežádoucí odchylku od normy (Vágnerová et al. 2013).

Mnoho lidí bez domova si kvůli vyrovnání se s nepřízní osudu najde zvířecího přítele, jímž bývá pro svou přizpůsobivost zpravidla pes. Pes domácí (*Canis lupus familiaris*) je, zejména v západním kulturním okruhu, spojován s hodnotami jako oddanost, láska, přijetí bez předsudků nebo loajalita. Vztah člověka a psa v průběhu společného soužití nabývá na intenzitě a toto vzájemné pouto, často překonávající sílu vztahů primární rodiny, se může stát jedním z mála důvodů chtít žít a dostat se z těžké životní situace. Tento vztah plný pozitiv však pro lidi bez domova představuje i velká úskalí. Návštěva zdravotnického zařízení, konzultační služby nebo podpůrného zařízení, kde přítomnost zvířat není povolena, je spojena s rizikem ztráty psa ponechaného bez dozoru na ulici, a proto tyto lidé často raději žádné zařízení nenavštíví. Tento problém je nejvíce patrný v zimě, kdy jen málo nocleháren psa akceptuje, a proto lidé zůstávají venku v provizorních přístřešcích (Maurerová 2021).

Tato bakalářská práce poukazuje na tento problém, který může být překážkou pro zpětné začleňování lidí bez domova do společnosti. Psi, kteří žijí se svými vlastníky na okraji společnosti, navzdory všeobecnému názoru, nestrádají a je o ně postaráno s velkou láskou a péčí. Cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat tento vztah mezi lidmi bez domova a jejich psy více do hloubky. Důležitou součástí práce byl dotazník, prostřednictvím kterého byla zjištěna data o vztazích mezi člověkem a jeho psem. Na dotazník odpovídaly dvě skupiny respondentů, a to lidé bez domova a lidé, kteří mají trvalé bydlení. Cílem bylo zjistit, která ze skupin má silnější vazbu se svým psem.

2. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce bylo shromáždit dostupné informace a aktuální poznatky na téma vztahy mezi bezdomovci a jejich psy a tyto poznatky shrnout v literární rešerši.

Dále pak pomocí dotazníku MDORS zjistit, zda existují nějaké rozdíly v síle vztahu člověka bez domova a člověka se stálým bydlením ke svým psům.

Součástí cílů bylo také ověření hypotézy.

H1: Osoby žijící na ulici nebo v přechodném bydlení mají se svým psem silnější vztah než osoby, které mají trvalé bydliště.

3. Literární rešerše

Bezdomovectví

Lidé bez domova jsou jednou z nejvíce znevýhodněných skupin v naší populaci (Bassuk et al. 1984). Bezdomovectví představuje trvalou hrozbu pro veřejné zdraví, která je rozšířená v celém vyspělém světě (Fowler et al. 2019). Definice bezdomovectví se různí (Springer 2000). Lidé bez domova jsou definováni jako lidé, kteří využívají veřejné nebo soukromé přístřešky a mohou v nich i přespávat (Fowler et al. 2019; Springler 2000). V České republice mluví zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 o sociálních službách o lidech bez domova, jako o „osobách bez přístřeší“ (Franková 2010). Podle Institute of Medicin z roku 1988 můžeme osoby bez přístřeší rozdělit na dvě skupiny. V první skupině jde o jednotlivce, kterému chybí stálé, pravidelné a přiměřené noční bydlení, nebo je to osoba, která má primární noční bydlení v podobě: (a) hlídaného nebo veřejně provozovaného přístřešku, určeného k dočasnému bydlení (včetně sociálních hotelů, společných přístřešků a přechodného bydlení pro duševně nemocné); (b) instituce, která poskytuje dočasný pobyt jednotlivcům, kteří mají být institucionalizováni; též (c) veřejného nebo soukromého místa, které není určeno nebo běžně využíváno jako místo ke spaní pro lidi (Institute of Medicin 1988).

Nejnovější celosvětový průzkum zemí odhaduje, že více než 1,5 % světové populace postrádá základní přístřeší, přičemž nejistotu bydlení zažívá až jeden z pěti lidí (Fowler et al. 2019; Scott 2018). Ve Velké Británii je počet lidí bez domova odhadován na 1-2 miliony (Scott 2018), v Německu žije odhadem 400.000 bezdomovců a v zemích EU se jedná o 4,1 milionů lidí, kteří žijí bez domova (Goethe-Institut 2021). Lidé bez domova jsou různorodá skupina z hlediska věku, etnického původu, charakteru zdravotních problémů nebo rodinných poměrů (Institute of Medicin 1988). Jednotliví dospělí (bez rodinných příslušníků ve stejné situaci) jsou stále největší skupinu mezi populací osob bez domova (Scott 2018; Shelton et al. 2015). Nejvíce zastoupeni jsou muži (54 %), následují ženy (26 %), samotné ženy s dětmi (13 %) a zbylá procenta tvoří adolescenti a rodiny s dětmi (Shelton et al. 2015).

Životu na ulici předchází mnoho faktorů (Morrison 2009). Výzkum Shelton et al. (2015) ukázal, že vysoký počet bezdomovců uvádí zkušenosti s tragédií nebo neštěstím v dětství, včetně špatných vztahů s rodiči, zanedbávání a fyzického a sexuálního zneužívání (Bebbington et al. 2004; Martijn et al. 2006). Dalšími faktory, o nichž se uvádí, že přispívají k riziku bezdomovectví, jsou vyloučení ze školy a nedostatek akademické kvalifikace, špatné sociální sítě a protispolečenské a trestné chování včetně zkušeností s vězením (Spauwen et al. 2006; Morehead 2021; Kidd 2006).

Zdravotní stav lidí bez domova je jen těžko popsatelný souhrnem symptomů u každého z nich. Ze způsobu života vyplývá, že je pro osoby bez domova těžké udržet zdravou životosprávu. V podmínkách, kde se tyto osoby nacházejí, je udržitelnost tělesného a mentálního zdraví obtížná (Šupková et al. 2007). Z uvedeného jasně vyplývá, že velkým problémem u lidí bez domova je fyzické a duševní zdraví, které je podstatně horší než u běžné populace (North et al. 1998).

Lidé bez domova nejčastěji trpí onemocněními dýchací soustavy (tuberkulóza, astma, bronchitida), nemocemi kůže a podkožního vaziva (vřed dolní končetiny, cévní onemocnění, zranění hlavy a krku) a onemocněními oběhové soustavy, v důsledku čehož jim hrozí zvýšené riziko předčasného úmrtí (Šupková et al. 2007; Martens 2001).

Prevalence duševních poruch je u populace bezdomovců třikrát až čtyřikrát vyšší než u běžné populace (Martens 2001). Uvnitř této skupiny se prevalence v různých částech světa pohybuje od 80-95 % (USA) v Austrálii, Kanadě, Norsku, Německu a Španělsku se čísla pohybují okolo 25-33 procent. Statistiky lékařů poskytujících služby bezdomovcům v Praze opakovaně ukazují menší výskyt mentálních postižení, psychických poruch a závislostí, než uvádí statistika z Velké Británie (Šupková et al. 2007; Bines 1994). K nejvíce zastoupeným duševním poruchám mezi bezdomovci patří depresivní stavy, úzkostné poruchy, závislost, psychotické poruchy, nemoci schizofrenního okruhu a poruchy osobnosti (Šupková et al. 2007; Martens 2001). Podle Martijn et al. (1998). 70 procent psychiatrických poruch začíná již před bezdomovectvím (North et al. 1998). Martijn et al. (1998) také došli k závěru, že trauma z dětství, nízká úroveň vzdělání a existence psychiatrických poruch nezávisle na sobě zvyšují pravděpodobnost bezdomovectví. Obzvláště zvýšená je míra afektivních a úzkostných poruch. Mezi mládeží žijící bez domova byla shledána nadměra poruch nálady, psychotických poruch a poruch související s traumaty (Buhrich et al. 2000; Herman et al. 1997).

Jedním z dalších problémů je zneužívání drog a alkoholu (Morehead 2021). Závislost na alkoholu je nejrozšířenější diagnózou u mužů bez domova (Fichter et al. 1999). Výzkum Martijn et al. (2006) zjistil, že s alkoholem nebo drogami má problém více než 50 procent mladých lidí bez domova (Goering et al. 2002). Celoživotní i současný výskyt alkoholismu byl u jedinců bez domova podstatně vyšší než u osob s trvalým bydlením. e výzkumu Koegel & Burman (1988) bylo zjištěno, že alkoholici bez domova byli ve srovnání s alkoholiky, kteří bydlí, charakterizováni podstatně vyšší prevalencí jiných psychiatrických poruch, zejména závažných duševních chorob, a vykazovali hlouběji ovlivněné úrovně sociálního fungování. Navzdory vysokému počtu závislých jedinců v této skupině (často v kombinaci s jinými duševními poruchami) bývá účast na alkoholových rehabilitačních a jiných službách, stejně jako svépomocných skupinách, mezi alkoholiky bez domova poměrně nízká (Fichter et al. 1999).

Bezdomovectví je také spojeno s vysokým počtem pokusů o sebevraždu (Hawg 2001; Martijn et al. 2006). Závažná duševní onemocnění jsou přítomna u 30-50 procent lidí bez domova (Sullivan et al. 2000). Převažují funkční psychózy, akutní tísně, těžká deprese a dysfunkce osobnosti (Scott 2018; Sullivan et al. 2000). Jedinci, kteří trpí duševní nemocí, mohou být vystaveni riziku zatčení za násilné trestné činy (Fischer et al. 2008).

Podle Morrison (2009) bezdomovectví zvyšuje riziko úmrtí z nejrůznějších příčin. Velký podíl na tom má nedostatek přístupu k lékařské péči, nebezpečné prostředí a zvýšené riziko pohlavně přenosných nemocí.

3.1.1. Bezdomovectví v Praze

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (2019) představil výsledky zatím posledního průzkumu sčítání osob bez domova na jaře v roce 2019. V České republice se v roce 2019 vyskytovalo 23 830 osob bez domova. Počet dětí z celku je 2 600. Nejvíce osob bez domova se vyskytuje v Hlavním městě Praha a Moravskoslezském kraji.

Konkrétně v Praze byl proveden významný průzkum v roce 2010, kdy byla odhadnuta velikost populace osob bez domova na 4 000 jedinců. V tomto počtu bylo zachyceno 78 % mužů a 22 % žen. Věková kategorie se pohybovala nejčastěji v rozmezí 36-55 let. Osob nad 65 let bylo napočítáno nejméně, tvořily pouze 2 % (Veverková et al. 2020).

Co se týče vzdělání, nejvíce osob bez domova dosáhlo středoškolského vzdělání bez maturity (46 %). Osob se základním vzděláním je 30 %, maturitu má 21 % osob a vysokoškolské vzdělání pak 3 %. Zajímavé zjištění je, že azylové domy a noclehárny využívají častěji lidé se základním vzděláním a středoškolským vzděláním bez maturity, zatímco v ostatních formách ubytování jsou častější vyšší stupně vzdělání (Veverková et al. 2020).

Svobodní lidé čítali 58 % všech lidí bez domova. Druhý největší podíl jsou rozvedení lidé (32 %). Vdané ženy a ženatí muži tvoří 7 % (popř. osoby v registrovaném partnerství), 3 % jsou vdovy a vdovci. Rozdíly mezi věkovými skupinami – do 30 let výrazně dominují svobodné osoby (92 %), u lidí nad 61 let pak mírně převažují lidé rozvedení (55 %).

Průzkum se dále zabýval konzumací alkoholu a drog. 31 % dotázaných uvedlo, že alkohol konzumují každý den. Naopak podobně velké procento (29 %) uvedlo, že alkohol nekonzumuje vůbec. Zbýlých 40 % jsou lidé, kteří alkohol pijí několikrát týdně.

U drog se procenta liší. Výrazná většina (75 %) drogy neužívá. Těch, kteří jsou závislí a užívají drogy na denní bázi je 10 %, dalších 5 % pak přijde do styku s drogou několikrát týdně. Alkohol častěji konzumují lidé bez střechy nad hlavou oproti těm, kteří využívají služeb azylových domů, nocleháren či jiných typů ubytování.

Svůj zdravotní stav hodnotí lidé bez domova jako dobrý v 59 % případů. 29 % respondentů uvedlo drobnější až středně vážné problémy a 12 % má vážné zdravotní problémy (Veverková et al. 2020).

3.1.2. Ubytování pro lidi bez domova

Lidé bez domova, kteří nemohou zůstat na jednom místě, kde by měli přístup k materiálnímu a sociálnímu zázemí, jsou vystavováni větším rizikům (Hradecký et al. 2007). Sociální a zdravotní problémy, užívání návykových látek, viktimizace a stigmatizace jsou v populaci bezdomovců nadměrně zastoupeny (Šimon et al. 2019). Rizikovými faktory jsou nedostatek jídla vedoucí k hladovění a špatné výživě, omezený přístup k pitné vodě a k osobní hygieně, nedostatečná možnost odpočinku a spánku, nedostupná zdravotní péče a sebezničující životospráva (Morehead 2021). Bezdomovci často nemají zdravotní pojištění a jsou odkázáni na bezplatnou péči poskytovanou podpůrnými organizacemi v relativně řídkém zastoupení (Šimon et al. 2019).

Následkem zhoršujícího se zdravotního i psychického stavu člověka bez domova je snížení pravděpodobnosti návratu k vyhovujícímu způsobu života. Dále Hradecký et al. (2007) uvádí, že osoby bez domova mají ztížený přístup k zaměstnání a jsou bez financí.

K zajištění materiálních potřeb se proto doupouštějí krádeží a další trestné činnosti. To opět přispívá k tomu, že veřejnost cítí k těmto lidem odpor a mohou být vystaveni agresí okolí, což ještě stupňuje výše uvedená rizika.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti vyhledává část lidí bez domova azylové domy, noclehárny nebo nízkoprahová centra. Azylové domy (AD) mají podmínky pro přijetí, které se striktně dodržují. Nejčastějšími kritérii jsou soběstačnost a zdravotní způsobilost (zdravotní způsobilostí je myšlen zdravotní stav, který neomezuje soběstačnost a nezpůsobuje rizika pro ostatní osoby). Nejsou přijímány osoby, kterým byl v nedávné době ukončen pobyt v AD z důvodů porušení smlouvy, osoby s jazykovou bariérou bez schopnosti dorozumět se česky či bez českého občanství/občanství EU, dále osoby, které potřebují ústavní péči, osoby pod vlivem alkoholu a neplnoletí (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2020).

Nízkoprahových denních center pro lidi bez přístřeší (NDC) je v Praze celkem šest. Průměrně jimi za den projde 477 uživatelů. Lidé bez domova mají možnost za den obejít libovolný počet center. Pochůzky mezi jednotlivými centry mají funkci výplně dne, ale slouží také k uspokojení všech potřeb (např. jedno centrum nabízí něco, co nenabízí jiné). Z hlediska kapacity jsou významná tři „velká centra“ (denně je navštíví v průměru až 190 osob). Jde o centra zřizovaná Arcidiecézní charitou Praha, konkrétně AD Svaté Terezie, dále centrum Armády Spásy a denní centrum U Bulhara.

Mezi uživateli NDC převládají hlavně muži. Služby jsou poskytovány bez ohledu na pohlaví, s výjimkou jednoho centra, které je určeno výhradně pro ženy (Veverková et al. 2020). Tento AD má kapacitu 14 lůžek a poskytuje služby ženám, které se ocitly v nepříznivé životní situaci a jsou ohroženy sociálním vyloučením. Poplatek za ubytování činí sto korun (Centrum sociálních služeb Praha).

Nízkoprahová denní centra jsou nabízena všem mužům a ženám (kromě zmíněného NDC, určeného jen pro ženy) starším 18 let, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, tj. nacházejí se aktuálně bez domova, nebo jim hrozí ztráta domova a vlastními silami nejsou schopni tuto situaci řešit. Žádná další opatření a podmínky si NDC nekladou (Veverková et al. 2020).

Další možností, jak se vyhnout spaní na ulici, jsou noclehárny. V Praze je jich celkem pět. Jsou otevřeny celoročně a v zimě jsou kvůli nepříznivým podmínkám navyšovány kapacity (Veverková et al. 2020). Praktické využití dostala loď Hermes, která od roku 1962 sloužila jako plavidlo pro přepravu nákladů. V roce 2006 bylo plavidlo přestavěno na ubytovací zařízení. Na lodi je přímo poskytováno sociálně právní poradenství, psychologické poradenství a zdravotní ošetřovna. Klienti mají také možnost využití návazných služeb, jako jsou např. rodinné poradenství, resocializační a reintegrační programy. Na lodi mohou být ubytováni muži i ženy v sociální a bytové nouzi, pokud splní požadavky provozovatele. Nutný je střízlivý stav, plnoletost, platný doklad totožnosti a zdravotní soběstačnost. Poplatek za nocleh, který je vybírán každý večer při nástupu, činí 20 Kč. Zde je možnost přespat i se psem. Menší psi mohou být přímo na kajutě, ti větší jsou v kotcích venku. Noclehárny Naděje na Žižkově a Na Slupi jsou pak určeny výhradně mužům bez domova. Podmínky přijetí jsou obdobné (Centrum sociálních služeb Praha).

Jen malé procento nocleháren a ubytoven v Praze povolilo vstup i domácím mazlíčkům (Scalton et al. 2020). Od roku 2019 je to například noclehárna v Michli, kde byly zřízeny zimní kotce pro psy (Hřib 2019).

Podobně je to i v Evropě, například Velká Británie podle výzkumu Scaltón et al. (2020) z celkového počtu 117 nocleháren disponuje pouze 43 ochotnými poskytnout služby i pro ubytování zvířat.

Vztah mezi člověkem a psem – obecně

Společné soužití mezi člověkem a psem bylo započato již před více než čtrnácti tisíci lety (Canejo-Teixira et al. 2019; Topál 1997). Od tohoto období se pes (*canis familiaris*) postupně rozšířil do všech lidských kultur, kde byl využíván jako pomocník k různým činnostem, od lovu, přes ochranu skupiny až po hlídání dětí (Topál 1997; Udell 2008). Ačkoli přesné úlohy, které zastával pes v dávné minulosti, jsou předmětem spekulací, jednou z nich byla zřejmě už i tehdy funkce společníka, jak dokládají nejstarší písemné prameny i archeologické nálezy (Topál 1997; Marschall-Pescini 2014; Canejo-Teixira et al. 2019).

Člověk do jisté míry ovlivnil fyzické a behaviorální rysy předka psa (Topál 1997; Messent et al. 1981). Základním selekčním kritériem domestikace byla nízká agresivita (Hepper 1986; Bradshaw et al. 1992). Díky následným vědomým šlechtitelským snahám v průběhu historie, jejichž cílem bylo produkovat společníky, kteří pracují s lidmi nebo pro ně a řídí se jejich příkazy, mohli psi získat zvláštní citlivost na lidská gesta, řeč a chování. Ani šimpanz, nejbližší žijící příbuzný člověka, ani vlk, nejbližší žijící příbuzný psů, nemohou pochopit a používat lidské komunikativní podněty tak pružně jako domácí pes (Benz-Schwarzburg et al. 2020). Tento druh fylogenetické akulturace, která probíhala po tisíce let, pokračuje a zesiluje se v průběhu života, protože psi sbírají obrovské množství zkušeností během svého života s lidmi (Topál 1998; Udell 2008). Významným příkladem, jak dobře psi rozumějí lidem a jak dychtivě spolupracují, je chování asistenčních psů, zejména vodících psů pro slepce (Naderi et al., 2001).

Vztah, který vznikl mezi člověkem a psem, je velmi specifický. S žádným jiným zvířetem takto úzký vztah člověk pravděpodobně nenavázal (Udell 2008). Toto soužití je výhodné pro obě strany (Canejo-Teixira et al. 2019; Udell 2008).

Společné soužití člověka a psa přestalo i přechod do moderní doby, ale jejich vztah prošel určitou proměnou (Boya et al. 2012; Gonzáles-Ramírez 2019). V USA vlastní 39 % domácností alespoň jednoho psa, což je přesně 78,2 milionů psů, kteří mají majitele (Boya et al. 2012). Podle Českomoravské kynologické unie (2020) je v České republice přibližně 2,5 milionu registrovaných psů. Nejčastějším důvodem pro vlastnictví psa v západním světě je touha nacházet se v jeho společnosti (Meyer & Forkman, 2014). Pes je v moderní společnosti vnímán jako společník a člen rodiny bez další konkrétní funkce (Beetz 2012).

Během posledního desetiletí je stále více přijímán fakt, že vlastnictví a využívání zvířat v terapii a vzdělávání může mít na člověka mnoho pozitivních účinků (Beetz 2012). Už v roce 1699 John Locke zaznamenal využití psů při terapiích a uvedl, že je důležité dávat dětem zvířata k rozvoji něžnosti a odpovědnosti (Le Roux et al. 2009).

Zvířata byla prokazatelně využívána např. v ústavu pro duševně narušené lidi spadající pod York Retreat v Anglii na konci 18. století nebo o necelých sto let později v německém Bethelu, kde se stala nedílnou součástí komunity znevýhodněných a postižených osob.

V roce 1859 Florence Nightingale napsala: „Malý mazlíček je často vynikajícím společníkem pro nemocné, zvláště pro dlouhodobé chronické případy.

Ptáček v kleci je někdy jediným potěšením invalidy, který je léta zavřený ve stejné místnosti“. Využívání psů k terapeutickým účelům má tedy již dlouhou historii a zahrnuje všechny věkové kategorie (Willis 2012).

Koncept známý jako interakce člověk-zvíře (human-animal interaction, HAI) byl zaveden v literatuře, kde byly zkoumány možné přínosy zvířecích společníků z hlediska fyzických, emocionálních a psychologických aspektů duševní pohody (Aragunde-Kohl et al. 2020). Mezi dobře zdokumentované účinky HAI u lidí různého věku patří rozvoj sociální inteligence a mezilidských interakcí a dále snížení markerů souvisejících se stresem, jako např. srdeční frekvence, krevní tlak a symptomy strachu a úzkosti, což souvisí se zlepšením fyzického a duševního zdraví (Howe et al. 2018; Scanlon et al. 2020; McNicholas 2010; Beetz 2012; Taylor et al. 2015; Serpell 1991). Podle Aragunde-Kohl et al. (2020) má tato interakce obecně pozitivní dopad na životy lidí, zlepšuje duševní pohodu a posiluje odolnost v obtížných životních podmínkách. Konkrétně pak probouzí dobrou náladu, smích, chuť ke hře a navozuje stav tělesné relaxace. Dlouhodobé interakce se psy pomáhají také zmírnit nežádoucí reakce autonomního nervového systému, jak dokládá studie Roenke & Mulligan (1998). Pes se také často stává předmětem personifikace, kdy je s ním ze strany majitele jednáno jako s lidským přítelem a jsou mu přisuzovány specificky lidské vlastnosti jako např. umění naslouchat, což může souviset se zjištěním, že komunikace s domácími mazlíčky má pozitivní vliv na zmírnění pocitů osamělosti a deprese (Roenke & Mulligan 1998; Yamamoto et al. 2014).

Některé možné proměnné, na které bylo poukázáno jako na zprostředkovatele tohoto vztahu člověk-pes, zahrnují naplnění potřeby tělesného kontaktu, vnímání bezpodmínečného přijetí a nepřetržitého poskytování lásky. To zase poskytuje pocit bezpečí a podporuje emoční otevřenost v nás samých.

I přes tato zjištění všech pozitivních účinků mnozí lidé stále nepřijímají zvířata jako možný nástroj ke zlepšení našeho života (Kidd & Martinez 1980). Do opozice vůči některým výše zmíněným tvrzením, které uvádějí, že psi zlepšují zdraví a život majitelům, staví Serpell (1991) výsledky studie, které ukazují, že zlepšení krevního tlaku, strachu a srdeční frekvence je jen dočasné. Při experimentech nikdo neposkytl přímý důkaz trvalého zlepšení v jakémkoli fyziologickém měřítku v důsledku vlastnictví domácích mazlíčků.

Vlastnit psa nebo jiné domácí zvíře může pouze pomoci snížit negativní dopady z okolí na člověka (Serpell 1991; Beck et al. 1996). Zdá se tedy, že domácí mazlíčci nejsou všelékem na všechny neduhy společnosti, ale spíše pomůckou. Pomáhají naplňovat potřeby, které nejsou naplňovány jinými, možná lepšími způsoby, protože společnost k jejich naplnění postupuje neadekvátně. Mezitím mohou zvířata poskytnout určitou úlevu, potěšení a psychickou podporu (Willis 2012).

Řada studií ukázala, že když se psi a lidé vzájemně pozitivně ovlivňují (zejména trávením společného času), dojde u obou skupin k nárůstu oxytocinu, hormonu, který je spojován s pozitivními emočními stavy. Není však jasné, zda k tomuto zvýšení oxytocinu dochází mezi kterýmkoli psem a člověkem, nebo zda je to specifičtější pro vazbu psa a majitele (Marshall-Pescini et al. 2019).

Existuje předpoklad, že se psi chovají k lidem, jako by byli konspecifiky, kteří byli začleněni do jejich hierarchie (Blackshaw 1985; Rooney et al. 2000).

Vzhledem k proměnlivým skupinám psů a lidí je pravděpodobné, že psi, spíše, než aby se specificky přizpůsobili interakci a utvářeli „zvláštní“ vazby s lidmi, by mohli používat stejný společenský behaviorální repertoár jako pro vztahy s jinými psy a vytvářet podobné vazby jak s lidmi, tak se psy (Cimarelli et al. 2019). V důsledku toho se předpokládá, že interakce pes – člověk mají stejné sociální důsledky jako jejich protějšky pes–pes (Rooney et al. 2000). Tyto názory shrnuje Hediger (1965) a uvádí, že nejsou pochyby o tom, že pes považuje svého pána za sociálně nadřazeného člena svého druhu – za člena své smečky.

Povaha vztahu mezi společenskými psy a jejich majiteli může mít důležitý dopad na kvalitu života psa i majitele, zodpovědný chov i riziko opuštění psa (Meyer & Forkman 2014).

Soužití mezi člověkem a psem je snadnější, pokud jsou jednotlivci takzvaně kompatibilní. Kompatibilita nastává v případě, že si oba vyhovují jak po fyzických, po v behaviorálních a psychických stránkách (Bouma 2020; Gonzáles-Ramíres 2019). Kompatibilita souvisí s nižším agresivním chováním, trénovatelností a vztahem člověk – pes (Gonzáles-Ramíres 2019).

Přestože vztah je ovlivněn jak psími, tak lidskými vlastnostmi, výzkum Bouma (2020) naznačuje, že osobnost majitele hraje důležitou roli v kontrole afektivních stavů a chování psa obecně.

Chování majitelů ke svým psům ovlivňují kromě vrozených predispozic zejména faktory jako kultura a obecná morálka, dále postoj majitele ke psům, předchozí zkušenosti se psy, vnímání společnosti a vrstevníků a zaujatý pohled na osobní znalosti a dovednosti. Abychom porozuměli psychologii vývoje tohoto vztahu, je třeba důkladně porozumět jeho vnímání majiteli, protože tím jsou ovlivněny jejich pocity a chování vůči jejich psům (Bouma 2020).

Při detailním průzkumu vztahu majitele a psa bylo ve studii Meyer & Forkman (2014) prokázáno, že tento vztah významně ovlivňují různé vlastnosti majitele.

Dotson & Hyatt (2018) zjistili, že ženy, mladí lidé, svobodní lidé a lidé bez dětí dosahují v jejich studii vyššího skóre přátelství mezi psem a člověkem (představovaného zde kvalitami jako: symbiotický vztah, sebepojetí orientované na psa, antropomorfismus, ochota přizpůsobit se). Dalším zjištěním bylo, že přítomnost dětí negativně ovlivňuje vazbu majitele na svého psa, zatímco život o samotě zvyšuje úroveň péče. Sdílení psa s ostatními nebo vlastnictví více než jednoho psa úroveň péče snižuje (Meyer & Forkman, 2014).

Vlivem vlastností psa na vztah psa a majitele se zabývala studie Meyer & Forkman (2014). Došli k závěru, že problematické nebo nechtěné chování psa má na vztah obou jedinců negativní dopad; problematické chování u psa zvyšuje riziko, že jej majitel opustí.

Naopak poslušné chování může mít pozitivní vliv na přilnutí majitele ke psu, a v souvislosti s tímto zjištěním se ukázalo, že lidé obecně preferují psa, který je klidné povahy, poddajný a neagresivní.

Studie porovnávající skupinu čistokrevných a smíšených plemen zjistila, že čistokrevní majitele se silnější zkušeností se psím společníkem a dostávají od svých majitelů více péče než psi smíšených plemen (Dotson & Hyatt, 2008).

Lidé, kteří vlastní psa, jsou často aktivnější než lidé bez psů (Westgarth et al. 2019; Westgarth et al. 2019). Westgarth et al. (2017) se pokusili zodpovědět na otázku, jak vztah majitele a psa souvisí s venčením. Lidé, kteří chodili častěji se psem na vycházky, uvedli, že jim venčení přináší dobrý pocit, „protože se jejich pes z toho těší“. Motivací pro časté venčení tedy je zejména blaho psa a s tím související pocity. Fyzická aktivita a sociální vztahy jsou zde sekundárními bonusy.

Otázka, kdo má či nemá právo vlastnit domácího mazlíčka není tak jednoduchá, ale citové pouto mezi zvířetem a jeho majitelem může být stejně intenzivní jako v mnoha lidských vztazích a může poskytovat obdobné psychologické výhody (McNicholass et al. 2010).

3.1.3. Typy vztahu mezi člověkem a psem

Lidé mají mnoho důvodů, proč vlastnit domácí mazlíčky. Zvířata poskytují vysoce spolehlivou asociaci v životě člověka, konzistentnější a spolehlivější než člověk – člověk“ (Dotson & Hyatt 2008)

Ačkoli většina psů ve světě jsou volně žijícími zvířaty navazující vztahy hlavně se stejnými druhy, výzkum Cimarelli et al. (2019) zaměřuje svou pozornost hlavně na vazbu mezi psem a člověkem a předkládá hypotézu, že vznik jedinečného vztahu mezi těmito dvěma druhy je do značné míry závislý na specifických schopnostech psů. Cimarelli et al. (2019) analyzovali chování psů v testovací baterii se psy i lidskými partnery a výsledky ukázaly, že vztahy psů v zájmovém chovu se vyznačují třemi složkami: reference – příslušnost – stres.

Srovnání mezi vnitrodruhovými a mezidruhovými vztahy psů ukázalo, že psi celkově odkazují více na svého majitele, ale také to, že někteří psi si vytvářejí silnější afiliativní vazby se stejnými druhy spíše než se svým majitelem. Bylo také testováno, jak mohou různí partneři psům pomoci vyrovnat se se stresovou situací. Z testů bylo zjištěno, že reakce psů na společenskou hrozbu jsou více podmíněny typem vztahu, spíše než druhem partnera (Cimarelli et al. 2019). Výsledky Miklosi & Topál (2013) naznačují, že psi mohou vytvářet vztahy srovnatelných kvalit jak s lidmi, tak s jinými psy.

V kvalitativní studii s velkým zapojením majitelů domácích mazlíčků byly popsány čtyři hlavní metafory, které lze použít k popisu vztahu člověka a domácího mazlíčka:

1. Domácí mazlíčci jako *potěšení* (ale i problémy související s vlastnictvím)

2. Domácí mazlíčci jako *rozšíření sebe sama*

3. Domácí mazlíčci jako *členové rodiny*, zvláště jako *děti*

4. Domácí mazlíčci jako *hračky*, představující lidskou kontrolu nad přírodou (Dotson & Hyatt 2008).

Studie dále popisuje smíšenou povahu výše uvedených metafor, kdy domácí mazlíčci fungují jako majetek produkující hravé potěšení (jako *hračky*), ale s mnoha charakteristikami a právy členů lidské rodiny, ačkoli v této hierarchii stojí níže než plně dospělí lidé a jejich děti.

Přesto jsou vysoce osobní vztahy lidí s domácími mazlíčky nenahraditelné – majitelé truchlí a zažívají ztrátu sebe sama, když zvíře zemře (Belk 1996). Vlastnictví domácích mazlíčků také představuje „divoké, špinavé a chaotické“ aspekty zvířat v kontrastu s „krotkým, čistým a spořádaným“ lidským stavem. Dotson & Hyatt (2008) dochází k závěru, že domácí mazlíčci představují rozdělený pocit sebe sama, který odráží způsob, jakým se lidé vidí v dnešním světě.

Vztah mezi člověkem bez domova a psem

Jak vyplývá ze studií zmíněných v předchozí kapitole, vlastnictví domácího mazlíčka je spojováno s pocity jako společnost a bezpodmínečné přijetí, a možná právě toto přijetí je důvodem, proč lidé bez domova psy vlastní i za cenu ztížení návratu do běžného života (Scanlon et al. 2020). Podle studie Kerman et al. (2020) i navzdory tomu, že mazlíčci přináší pro své majitele psychosociální výhody, mohou pro lidi bez domova představovat problémy související s uspokojením jejich základních potřeb a získáním bydlení.

Ve Spojených státech zažilo bezdomovectví téměř 3,5 milionu lidí jen za rok 2016. Přibližně 10 až 25 procent těchto jedinců vlastní různé druhy zvířat spadajících do kategorie „domácí mazlíčci“, z nichž je nejvíce zastoupen pes, ale výjimkou není ani např. had (Aliment et al. 2016).

Psi jsou svými vlastníky bez domova vnímáni jako primární zdroje fyzické, psychické a sociální podpory. Zmírňují pocity osamělosti, izolace a deprese, zvyšují odolnost a zlepšují zvládání stresu a úzkosti, čímž tlumí negativní účinky stresových událostí. Lidé bez domova vlastníci psa trpí depresemi a osamělostí prokazatelně méně často a obecně se těší lepšímu duševnímu zdraví (Scalton et al. 2021; Rhoades et al. 2015). Psi pro člověka bez domova mohou představovat také jeden z mála důstojných prostředků (na rozdíl od např. žebrání) pro udržování sociálního kontaktu s běžnou populací. Je známo, že psi mohou působit jako katalyzátory mezilidských interakcí (McNicholas et al. 2010). Výzkum, prováděný McNicholas et al. (2010) se zabýval otázkou, jak může pes pomoci při navazování kontaktů mezi cizími lidmi a bylo zjištěno, že vzhled člověka a jeho styl oblečení je zanedbatelný, zatímco jeho pes byl důležitým prvkem, který pomohl k zahájení rozhovoru.

Mnoho bezdomovců vnímá svého psa jako společníka, který je na stejné úrovni jako lidský přítel (Scalton et al. 2021). Považuje svého psa za zdroj ochrany a pohodlí. Péče o psa může pomoci regulovat chování poskytnutím pocitu odpovědnosti a identity (Kerman et al. 2020; Rhoades et al. 2015).

Výzkum od Scalton et al. (2021) zjistil, že vlastnictví psa napomáhá snižování kriminálního chování lidí bez domova. Neexistuje mnoho přímých studií prokazujících vliv psů na zlepšení psychických problémů lidí bez domova, ale z výzkumů prováděných na běžné populaci vyplývá, že psi zvyšují motivaci, odolnost, odpovědnost, péči o sebe a zejména schopnost socializace.

Zjištěn byl také snížený výskyt sebevražedných myšlenek, jelikož majitel si je vědom zodpovědnosti za svého psa, a proto se dá předpokládat stejný účinek i u lidí bez domova (Taylor et al. 2015).

Jak je uvedeno výše, psi jsou nositeli mnoha pozitivních faktorů, ale život na ulici se psem znamená i četné komplikace. Jedná se zejména o problémy s přechodným ubytováním, veřejnou dopravou a omezeným přístupem k pracovním možnostem i lékařské péči. Lidé, kterým pes nahrazuje rodinu nebo přátele, jsou také více zranitelní, jelikož jim na psovi velmi záleží a jeho ztráta je srovnatelná se ztrátou blízkého člověka (Mccosker et al. 2020).

Výzkum Rhoades (2015) ukázal, že většina lidí bez domova vlastníci psa odmítne zdravotnickou pomoc, aby zvíře nemusela nechat na ulici bez dozoru a potenciálně o něj přijít. Často uváděnou komplikací je také zákaz vstupu psů do azylových domů, nocleháren nebo jiných služeb.

To je důvodem, proč i přes dostatečnou kapacitu těchto míst a nepříznivé podmínky v zimě přespává velká část lidí bez domova se psy venku. Více než 93 procent z 66 dotazovaných majitelů v severní Kalifornii uvedlo, že by nikdy nepřijali bydlení, pokud by jejich pes nebyl povolen (Rhoades 2015).

S tím souvisí také větší obtíže s hledáním zaměstnání – člověk nemá možnost psa nechat zavřeného doma, jako to dělají lidé se stálým bydlením. Proto mnoho psích majitelů bez domova na hledání práce rezignuje nebo se ji pokouší přizpůsobit životu se psem (Hradecký et al. 2007).

Pohled společnosti na vlastnění psa člověkem, který nežije podle společenských měřítek normality, je často velmi kritický. Mnoho jedinců zastává názor, že lidé, kteří se potýkají s bezdomovectvím, by se měli vzdát svých psů, aby zlepšil život jak zvířete, tak situace dané osoby. Tato rada je založena na falešném přesvědčení, že pes životem na ulici nepochybně strádá kvůli zanedbání péče, hraničící až týráním, a je třeba umístit jej do útulku, kde o něj bude po všech stránkách postaráno. Toto přesvědčení však zcela opomíjí psa jako sociální bytost. Je potřeba se zamyslet nad prožíváním psa odloučeného od svého majitele. Navíc samotné podmínky útulku mohou psům způsobovat strádání. Někteří psi jsou adoptováni, ale 60 až 64 procent zvířat je ponecháno v systému útulku (Irvin et al. 2013). Psi, kteří žijí s lidmi na ulici, jsou také zvyklí na svobodu a po uzavření do útulku, kde v kotci nebo kleci tráví celé týdny nebo i roky, se u nich rozvíjí zdravotní problémy z uvěznění a osamělosti (Alimet et al. 2016).

Na druhou stranu je nutno uvést že lidé bez domova často vidí zkresleně vlastnění psů lidmi, kteří mají trvalé bydlení, jak bylo zmíněno ve studii Irvine et al. (2013): „Strčí si domácí mazlíčky do domů a pak jdou celý den do práce a své psy sotva vidí. A když se vrátí domů, jsou příliš unavení na to, aby s nimi trávili nějaký čas, takže jejich pes je něco jako věc na podlaze, hned vedle. Jen něco.

Majitelé zvířat z řad lidí bez domova čelí neustálé pozornosti. Bez nich jsou obvykle ignorováni nebo se jim lidé vyhýbají, s výjimkou občasné negativní pozornosti jako např. výsměch nebo fyzické napadení. Přítomný pes dokáže v určité části veřejnosti vzbudit lítost, účast a zájem (Aliment et al. 2016). Z výzkumu Irvine (2012) bylo zjištěno, že lidé častěji pomáhají zvířeti než samotnému bezdomovci. Tyto výše zmíněné sociální interakce mají dva důsledky.

Jednak mohou přispět ke gestům dobré vůle, jako např. poskytnutí příspěvku na krmivo pro zvíře, či naopak podnítit útok na bezdomovce argumentem, že se o zvíře nemůže starat, a tudíž si nezaslouží zvířecí společnost. Aliment et al. (2016) poukazuje na to, že vlastnictví zvířete může poskytnout veřejnosti důvod osoby bez domova respektovat.

Ze studie Irvin et al. (2013) vyplývá, že psi žijící s lidmi na ulici ve většině případů nehladoví ani nepřicházejí o jídlo jen proto, že jejich majitelé nemají prostředky pro zlepšení svého postavení. Majitelé psů bez domova uvedli, že pro ně mohou opatřit potravu poměrně snadno. Projevují také silnější touhu a vytrvalost starat se o svá zvířata než majitelé domácích mazlíčků za jiných okolností.

Na rozdíl od majitelů z běžné populace, kteří nechávají své psy doma, zatímco pracují, mohou lidé bez domova poskytnout svým psům stálou společnost (Irvine 2012). Terénní pracovníci útulků pro zvířata často zjišťují, že tento typ soužití představuje pro psy jedinečnou hodnotu. Společné trávení času je typické pro smečky zvířat. Psi ve smečkách přirozeně žijí, a proto socializaci vyžadují (Aliment et al. 2016).

Z výše uvedených důvodů je jakékoli nedobrovolné oddělení člověka bez domova a psa velice obtížné a pro obě strany traumatizující. Studie Labreque et al. (2011) odhalila, že zejména ženy, pro které je obecně bezpečnější přespávat v nějakém typu zařízení, snášejí odloučení od svých psů velmi těžce. U 51 dotázaných žen bylo popsáno, že se se psem cítí příjemněji a popsaly bolest, kterou prožívají, jsou-li nuceny je opustit, když si je nemohou vzít do zařízení, kde je přítomnost psů zakázána.

Mnozí lidé bez domova vlastníci psa navrhuji vyhrazený prostor pro zvířata, který by zároveň vyhovoval potřebám ostatních ubytovaných, kteří mohou být alergičtí nebo trpět fobií. Zřizovatelé přístřešků pro bezdomovce by měli ve veřejném zájmu zvážit nabídku těchto prostor (Howe et al. 2018). Jak ukázala studie od autorů Howe et al. (2018), i když mnoho majitelů bez domova ví, že je pes omezuje v mobilitě, přístupu ke službám, nalezení práce nebo bydlení, je pro ně stále důležitější společnost a pocit, že jsou pro někoho nepostradatelní.

Existuje mnoho důvodů, proč si lidé bez domova pořizují psa. Pro mnoho lidí pes uspokojuje potřebu vzájemné blízkosti a přináší pocit, že na svou situaci nejsou sami, že „někoho mají“. Toto jedinečně silné pouto mezi jedinci dvou odlišných druhů, zakódované v psích i lidských genech společnou koevolucí po mnoho generací, se během života dále upevňuje, což je patrné právě u lidí na ulici, kteří si mohou dovolit – když už nic jiného – trávit se psy veškerý volný čas. Tento vztah je pro člověka, který je sám a v „nebezpečném“ prostředí, velice důležitý, a to je zřejmě důvodem, proč dle průzkumu Kerman et al. (2019) vlastní psa až 25 procent lidí bez domova.

4. Materiál a metody

Ke sběru dat byl použit standardizovaný dotazník Monash Dog-Owner Relationship Scale. Výzkum probíhal od září do listopadu roku 2021 v hlavním městě Praha a zúčastnilo se ho celkem 65 respondentů. Účastníci průzkumu byli plně informováni o účelu a pozadí studie. Průzkum byl zcela anonymní.

První skupinou respondentů byli lidé bez domova. Sběr dat probíhal v hlavním městě Praha, především v centru. Respondenti odpovídali na přečtené otázky prostřednictvím nabízených odpovědí.

Ve druhé (kontrolní) skupině odpovídali lidé, kteří mají trvalé bydliště a byli osloveni během venčení psa.

Účastníci výzkumu vztahu mezi člověkem a psem

Lidé, kteří byli oslovováni pro účely tohoto výzkumu, byli muži i ženy ve věku od osmnácti let. Podmínkou pro účast ve výzkumu bylo vlastnit psa. Respondenti tvořili dvě skupiny: lidé bez domova a lidé s trvalým bydlením.

První skupina byla tvořena lidmi žijícími na ulici nebo lidmi s nestálým dlouhodobým bydlením. Z této skupiny se zúčastnilo výzkumu třicet respondentů.

V kontrolní skupině (lidé s trvalým bydlením) odpovídalo třicet pět respondentů.

Po souhlasu s vyplněním dotazníku byla účastníkům nabídnuta možnost samostatného vyplnění nebo odpovídání na přečtené otázky.

Účastníci nebyli dotazováni na osobní údaje, vyplnili dotazník dobrovolně a souhlasili s publikací nasbíraných dat.

Dotazník Monash Dog-Owner Relationship Scale

Dotazník Monash Dog-Owner Relationship Scale (MDORS) slouží k hodnocení vnímání vztahu mezi člověkem a psem. V tomto výzkumu byl použit z důvodu přímého hodnocení vztahu člověka a psa a snadného hodnocení výsledků.

Původní dotazník je v angličtině. Aby mohl být použit pro česky mluvící respondenty, musel být přeložen. Výrazná úprava dotazníku byla provedena u otázky číslo 26, která původně zněla: „Jak často se díváte se svým psem na televizi?“. Jelikož lidé bez domova televizi ve většině případů nemají, byla upravena na: „Jak často spolu se svým psem trávíte volný čas (odpočíváte)“. Ze stejného důvodu byla nahrazena otázka č. 17 z původního znění: „Jak často berete svého psa do auta na otázku: „Jak často berete s sebou psa do dopravních prostředků (auto/autobus/tramvaj/metro/vlak)?“.

Úvod dotazníku je rozdělen do dvou částí. První část zjišťuje demografické údaje majitele jako je věk, pohlaví, počet osob v domácnosti. Druhá část obsahuje otázky na vlastnosti psa, jako je plemeno, pohlaví, stav kastrace, věk psa, původ psa, věk při pořízení, kolik majitelů se o psa stará a zda je majitel zodpovědný za psa sám.

MDORS obsahuje dvacet osm otázek, které jsou rozděleny do tří různých tematicky souvisejících skupin. První skupina zkoumá interakci psa a majitele, druhá podrobuje šetření vnímanou emoční blízkost a třetí skupina se zabývá vnímanými náklady. Na všechny otázky bylo možné odpovědět v pětibodové Likertově škále (van Houtert et al. 2019).

Ze skóre MDORS nelze hodnotit úroveň kvality vztahů (např. vysoká, střední nebo nízká). Skóre lze tedy porovnávat pouze v rámci určené skupiny dyád člověka a psa. Celkové skóre je určeno součtem bodů ze všech tří skupin otázek. Vyšší skóre v kterékoli ze tří dílčích škál úrovně interakce MDORS naznačují pozitivní vnímání a vyšší úroveň interakce (Calvo et al. 2016). Celkové skóre a skóre pro každou z dílčích domén MDORS bylo vypočítáno podle protokolu stanoveného autory této stupnice (Dwyer et al. 2015).

Průběh experimentu

Od září 2021 do listopadu 2021 probíhalo na území Hlavního města Prahy oslovování respondentů, kteří byli ochotni se na výzkumu anonymně podílet. Vysoká koncentrace osob bez domova se psy byla zaznamenána na Karlově mostě, Kampě, Václavském náměstí, před vstupem na zastávky metra (např. Můstek, Hloubětín nebo Hradčanská) a celkově na místech s velkým pohybem lidí. Větší část dotazníků byla vyplněna dne 29.9.2021, kdy v Praze pod Hlávkovým mostem probíhala dobročinná akce organizace Psí život. Tato dobročinná akce umožnila, aby lidé bez domova nebo osoby v sociální nouzi mohli zkontrolovat zdravotní stav zvířat a vzít si krmivo, deky nebo vodítka. Respondenti odpovídali na přečtené otázky s nabízenými odpověďmi. Dále měli možnost se jakkoli k dotazníku vyjádřit a doplnit ho o případné komentáře.

V kontrolní skupině odpovídali lidé, kteří mají trvalé bydliště. Respondenti byli opět oslovováni na veřejném prostranství. Dotazování probíhalo také na ulici, například v Královské oboře Stromovka, v parku Kampa nebo v městské části Suchdol, při venčení psů.

Vyhodnocení dotazníku a statistická analýza

Na základě dotazníků byla vytvořena tabulka v programu Microsoft Excel a data byla statisticky vyhodnocena.

Odpovědi v MDORS dotazníku jsou bodovány od maximálně pozitivní do maximálně negativní vzestupně (1–5). Kvůli zachování bodového hodnocení musely být ve třetí skupině otázek „Vnímané náklady“ změněno hodnocení a to tak, že bylo otočeno číslování z čísla 5 je nejpozitivnější a číslo 1 je negativní. Po korektuře byla, pouze v této skupině, maximálně pozitivní odpověď hodnocena číslem pět.

Otázky v dotazníku se dělí do tří skupin, z nichž každá se zabývá jinou složkou vztahu. Celkové skóre bylo vypočteno jako aritmetický průměr součtů všech tří skupin.

Součástí dotazníku byla i demografická data. Pohlaví, věk a také informace dotazující se na psa, například původ, věk nebo zda je kastrován. Tato data však nebyla podstatou výzkumu, sloužila pouze k informativním účelům a do bodování nebyla zahrnuta. Celkové skóre a skóre pro každou ze subškál MDORS byly vypočteny podle protokolu stanoveného autory této škály.

Za použití získaných hodnot a aritmetického průměru byl spočítán rozptyl a směrodatná odchylka, která určuje, jak jsou hodnoty odchýleny od průměru, a dále signifikantnost π . Statistické výpočty byly provedeny v programu Statistica.

Pro porovnání výsledků mezi skupinou lidí bez domova a lidí s trvalým bydlením byl aplikován Mann-Whitneyův test, který je často používán pro hodnocení nepárových pokusů, kdy jsou porovnávány dva různé soubory. Uvedené parametry vycházejí v tomto případě vždy kladné. Hodnota průměru by měla být větší než hodnota směrodatné odchylky.

5. Výsledky

Celkem bylo získáno 65 dokončených a platných dotazníků pro analýzu. Lidé bez domova tvořili 46 % a lidé s trvalým bydlením čítali 54 % z celkového počtu respondentů. V populaci respondentů bylo 34 mužů (52,3 %) a 31 žen (47,7 %). Průměrný věk obou skupin byl v rozmezí 36-45 let. Lidé bez domova vlastnili z 93 % křížence a u lidí s trvalým bydlištěm vlastnili z 85,7 % čistokrevná plemena.

V celkovém hodnocení bylo možné dosáhnout 140 bodů, tedy nejvyššího skóre. V první kontrolní skupině lidí bez domova byl celkový počet bodů 120,933334. Druhá kontrolní skupina – lidé s trvalým bydlištěm dosáhla celkem na 117,457142 bodů. Rozdíl v celkovém součtu mezi oběma kontrolními skupinami je 3,476192 bodů.

Ve třech skupinách otázek (interakce majitele, emocionální blízkost, vnímané náklady), dotazníku MDORS byla zkoumána, jaká je interakce majitele psa dále jejich emocionální blízkost a nakonec, jak majitel vnímá náklady za svého psa. V první skupině otázek bylo možné získat 45 bodů a lidé bez domova dosáhli na 36,733 a lidé s trvalým bydlením získali 34,37. V otázkách týkajících se emocionální blízkosti měli celkem lidé bez domova 45,067 bodů a lidé s trvalým bydlištěm 44,343 bodů z maximálního počtu 50 bodů. V poslední skupině – „Vnímané náklady“ byl opět nejvyšší počet bodů 45. Lidé bez domova měli 39,133 bodů a lidé s trvalým bydlením 38,743 bodů. V této skupině bylo však změněno hodnocení a to tak, že když respondent odpověděl na otázku: „Můj pes dělá nepořádek“ - naprosto nesouhlasím, tedy číslem pět, je v této skupině hodnocení takové, že čím vyšší počet bodů, tím jsou vnímané náklady menší.

Výsledky, které byly vyhodnocovány podle Mann-Whitneyho testu, neprokázaly mezi zkoumanými skupinami statisticky významné rozdíly.

Ve všech třech skupinách otázek, ale dosáhli nepatrně většího skóre lidé bez domova, a to v interakci majitele psa o 1,363 bodu, ve skupině zkoumající emocionální blízkost o 0,724 bodu a v poslední skupině o vnímaných nákladech dokonce jen o 0,39 bodu.

V dotazníku byl zaznamenán nejvýraznější rozdíl v otázkách: „Jak často berete svého psa na návštěvu?“, „Můj pes dělá nepořádek.“, „Jak často si hrajete se svým psem?“. V těchto otázkách lidé bez domova dosahovali vyšších hodnot více než o jeden bod.

Naopak v otázkách: „Jak často kupujete svému psovi dárky?“, „Jak často dáváte svému psovi pamlsky?“, „Můj pes mi dává důvod každé ráno vstát.“ a „Jak často se vám zdá, že starání o Vašeho psa je náročné?“ (zde opět otočené hodnocení – vyšší hodnota znamená pozitivnější vnímání), měli vyšší průměr lidé s trvalým bydlením, vždy více než 0,55 bodu (viz Tabulka č. 1).

Tabulka 1: Výsledky dotazníku MDORS

	Lidé s trvalým bydlením	Lidé bez domova	Lidé s trvalým bydlením	Lidé bez domova
	Průměrné hodnoty odpovědí	Průměrné hodnoty odpovědí	Směrodatná odchylka	Směrodatná odchylka
Interakce majitele psa				
Jak často dáváte svému psovi pusu?	4,685714	4,900000	0,471008	0,305129
Jak často si hrajete se svým psem?	3,828571	4,966667	1,042782	0,182574
Jak často berete svého psa s sebou na návštěvu?	2,857143	4,066667	1,115212	1,484014
Jak často kupujete svému psovi dárky?	3,285714	2,466667	0,925820	1,332183
Jak často dáváte svému psovi pamlsky?	4,771429	4,200000	0,426043	0,886683
Jak často berete s sebou svého psa do dopravních prostředků (auto/autobus/vlak/tramvaj/metro)?1,319047	3,114286	4,433333	1,050810	0,858360
Jak často kartáčujete svého psa?	2,685714	1,800000	0,866753	1,095445
Jak často objímáte svého psa?	4,800000	4,933333	0,405840	0,253708
Jak často spolu se svým psem trávíte volný čas (odpočinek)?	4,342857	4,966667	0,968409	0,182574
Emocionální blízkost				
Díky svému psovi zvládám těžká období.	4,028571	3,600000	0,706512	1,275769
Můj pes mě dokáže vždy uklidnit (utěšit).	3,914286	4,200000	0,817868	0,996546
I když by mě všichni opustili, můj pes by tu pro mě stále byl.	4,885714	4,966667	0,322803	0,182574
Chtěl/a bych mít svého psa u sebe co nejvíce.	5,000000	4,933333	0,000000	0,253708
Můj pes mi dělá stále společnost.0,92381	3,942857	4,866667	0,872551	0,345746
Jak často svému psovi říkáte věci, které neříkáte nikomu jinému?	4,171429	4,700000	1,042782	0,794377
Můj pes mi vždy věnuje pozornost.	4,742857	4,833333	0,610827	0,379049
Jak traumatické pro vás bude, až Váš pes zemře?	4,971429	4,866667	0,169031	0,345746
Můj pes mi dává důvod každé ráno vstát.	3,685714	3,133333	0,900047	1,224276
Přál/a bych si, abychom s mým psem nikdy nebyli rozděleni.	5,000000	4,966667	0,000000	0,182574
Vnímané náklady				
Jak často se vám zdá, že starání o Vašeho psa je náročné?	4,171429	3,133333	0,785370	1,814374
Vadí mi, že kvůli svému psovi musím občas změnit plány.	4,028571	4,500000	1,097744	0,572351
Jak často kvůli svému psovi nemůžete dělat věci, které chcete?	4,542857	4,733333	0,657216	0,520830
Nemám rád/a některé aspekty související s vlastnictvím psa.	3,885714	4,166667	0,963188	0,985527
Obtěžuje mě, že nemohu dělat věci, které jsem mohl/a dělat před pořízením psa.	4,771429	4,266667	0,426043	0,944433
Můj pes mě stojí hodně peněz.	4,800000	4,733333	0,405840	0,784915
Můj pes dělá nepořádek.	3,485714	4,633333	1,147156	0,556053
Jak často máte pocit, že vlastnit psa je více starostí než radostí?	4,742857	4,666667	0,560612	0,884087
Jak moc je pro Vás náročná péče o vašeho psa?	4,314286	4,300000	0,582663	1,087547

6. Diskuse

Cílem výzkumu bylo vyhodnotit rozdíl ve vnímání vztahu ke psům mezi lidmi bez domova a lidmi s trvalým bydlením a ověřit hypotézu, že lidé bez domova mají se svými psy silnější vztah.

Výzkum byl realizován s cílem zjistit, pochopit a prezentovat, jak důležitý je vztah člověka bez domova a jeho psa. Skutečnost, že toto pouto je pro člověka vyčleněného ze společnosti často až životně důležité, může být pro mnoho lidí překvapivá.

Prvotní hypotéza, že osoby žijící na ulici budou mít se svým psem lepší vztah z důvodu společného žití v nepříznivém prostředí, byla z výsledků prokázána, i když rozdíl mezi kontrolními skupinami není statisticky významný a skóre ve výsledcích lidí bez domova i lidí s trvalým bydlením je velice vyrovnané. Limitem tohoto výzkumu lze označit nízký počet respondentů. Aby byl cíl práce hodnocen objektivněji a rozdíl byl jasně viditelný, by bylo třeba oslovit až stovky osob z obou skupin.

Rozdíly, které byly nalezeny ve skupinách otázek, se odlišují podle způsobu života respondentů. V otázkách, které se týkají dárků pro psa, kde je rozdíl 0,82 bodu, v otázce ohledně kartáčování rozdíl 0,89 bodu nebo počtu pamlsků za den (0,6 bodu), mají vyšší průměr lidé s trvalým bydlením. U otázky, která se ptá, zda je vlastnit psa více starost či radost, mají také vyšší skóre lidé s trvalým bydlením, pravděpodobně protože nemusí řešit kam psa dají během, když musí nakoupit, k lékaři nebo do práce. I v otázce - „Chtěl/a bych mít svého psa u sebe co nejvíce.“ mají lidé s trvalým bydlením sice jen o 0,0667 bodu více, ale mohlo by to poukazovat na to, že psa u sebe nemají celý den a vnímání společného času je odlišné od lidí bez domova, kteří mají své psy při sobě celé dny a není problém ho půjčit jinému člověku bez domova, který s ním chodí žebrot. Komentář během vyplňování dotazníku: „*Toho psa mám půjčeného od kamarádů, chodím s ním takhle žebrot a on si na mě zvykl.*“ (Pan K. 2021, pers. comm.).

U lidí bez domova se nachází vyšší počty v otázkách týkající se společně tráveného času, ať je to hraní si, návštěvy, cestování, volný čas a svěřování se se svými problémy čtyřnohému příteli. Plyne to opět ze způsobu života těchto lidí. „*Jsem spolu pořád, každý den. Jsem za to moc rád a bez toho psa by mi bylo těžko, ale zase s ním si nemůžu dojít nakoupit, k doktoru nebo si vůbec najít práci, protože ho nemám kam dát a na ulici ho nechat nemůžu a nikoho, kdo by si ho přes den nechával nemám.*“ – komentář, který přidal Pan M (2021, pers. comm.) během odpovídání na otázku „Můj pes mi dělá stále společnost.“

Práce by mohla posloužit jako základní kámen pro další studie týkající se otázky vztahu člověka bez domova a jeho psa. Budoucí výzkum by mohl použít tuto metodologii na různé druhy vzorků k identifikaci jiných typů vzorců vlastnictví psů a prozkoumat jiné formy interakcí mezi člověkem a například služebními nebo asistenčními psy.

Charakter vazby člověk-zvíře může být ovlivněn faktory souvisejícími jak s majitelem, tak i se psem. V populaci dyád majitel-pes mohou být přítomny různé vzorce vlastnictví psa a určité vlastnosti majitele jsou spojeny s typem vztahu majitel-pes (Calvo et al. 2016).

Vlastnictví psa samo o sobě neplní motivační funkci ke spořádanějšímu životu – během dotazníkového šetření několik respondentů ze skupiny osob bez domova přidalo komentáře ke kladeným otázkám a uvedlo, že jejich psi nejsou důvodem, proč přestat užívat návykové látky nebo se snažit dostat z ulice, ale jsou pro ně společníky bez soudu, věrnými posluchači a členy rodiny, kteří jsou stále na blízku, když to potřebují, jak dokládá komentář Pana V. (2021, pers.comm.) „*Tenhle pes je můj parták, můj nejlepší kamarád, nikoho jiného nemám*“.

Fakt, který vyplynul z této práce a společnost by si jej měla uvědomit, je, že psi, kteří žijí s lidmi na ulici, nijak nestrádají a je o ně postaráno tím nejlepším možným způsobem v rámci možností majitele. „*Pes má všechno, co potřebuje – pamlsky, kosti, maso, jen ty konzervy jsou levnější. (...) Občas, co se ukradlo, se vyměnilo za žrádlo pro psy nebo jsme se ptali v řeznictví a občas dali nějakou kost.*“ (Zuzana K. 2021, pers. comm.).

Mezi člověkem na ulici a psem funguje hierarchie, důvěra a svoboda, jak uvádí mnoho respondentů. Díky tomu má vztah této dvojice – v porovnání s jejich bydlíci protějšky a jejich psy – větší stabilitu (Zuzana K. 2021, pers. comm.).

Během vypňování dotazníku Pan V. reagoval na otázku „Můj pes mi dává důvod každé ráno vstát,“ že jeho pes není důvod ráno vstávat nebo se snažit nějakým způsobem svůj život napravit: „*Kvůli psovi nepřestanu chlastat, ale pak když se probudím, tak mám strach, aby se mu něco nestalo nebo neskončil v útulku, protože na to bych neměl peníze.*“ (Pan V. 2021, pers. comm.).

Role psa je zde pomocník pro lepší zvládnání nepříznivé životní situace, ale není motivací k tomu, aby se člověk pokusil zlepšit svou situaci a například chodit do práce nebo si najít bydlení. Komentáře během dotknutí se tohoto problému, byly téměř totožné – „*Nemůžu jít do práce, abych vydělal peníze na bydlení, když toho psa nemůžu nechat samotného na ulici nebo někde přivázaného, to prostě nejde. Nemám ho kam dát.*“ (Pan Š. 2021, pers. comm.).

Souhrnně je třeba zdůraznit, že na to, jak majitelé vnímají vztah ke svým psům, budou mít vliv i další faktory. Obecně platí, že čím více času tráví dvojice pes-majitel společně, tím lépe dokážou předvídat chování a reakce na určité situace toho druhého a dokážou se mezi sebou lépe komunikovat (Maurerová 2021).

7. Závěr

Bezdomovectví je zajímavý fenomén dnešní doby. Je to propad ve společnosti, který lze označit za syndrom komplexního sociálního selhání (Vágnerová et al. 2014). Kromě materiálního nedostatku však lidé bez domova často trpí také nedostatkem sociálního kontaktu z důvodu ztráty zázemí i obecného opovržení. Pes jim v tomto případě dokáže nahradit mezilidské vztahy téměř plnohodnotně. Je to společník, kterému lidé bez domova plně důvěřují. Komunikují, respektují se, navzájem se hlídají, dělí se spolu o jídlo i postel. Je tedy pochopitelné – a potvrzeno praktickou zkušeností z terénu i odbornou literaturou – že pro své psy bývají lidé bez domova ochotni obětovat své pohodlí, zdraví a často i vlastní důstojnost, což může bránit jejich zpětnému začlenění.

Vztah mezi člověkem a psem vznikl již před tisíci lety a trvá dodnes. Toto pouto může být různě silné v závislosti na kompatibilitě jedinců. Čím silnější je, tím lépe je člověk schopen porozumět řeči psa a pes dokáže s člověkem komunikovat, porozumí jak verbální i neverbální komunikaci a na základě toho může jednat. Proto se jedná o ideální druh zvířete pro soužití s člověkem.

Tato bakalářská práce přináší zjištění, že vztah mezi člověkem a jeho psem v ČR, konkrétně v Praze, není ztrátou domova nijak výrazně ovlivněn. Původní hypotéza sice předpokládala silnější vztah z důvodu většího množství stráveného času, což nebylo prokázáno, ale přesto má zjištění zásadní význam – dokládá totiž, že život na ulici náklonnost člověka ke psu nijak nesnižuje, což je v rozporu z všeobecně zakořeněným názorem, že tento vliv je ryze negativní.

Společnost sice nemůže ze dne na den vymýtit bezdomovectví, ale může tomu částečně napomoci např. poměrně jednoduchým krokem, kterým je provoz útulků pro krátkodobé umístění psů nebo povolení psů v noclehárnách a denních centrech.

Je důležité si uvědomit, že lidé bez domova jsou naprosto stejní lidé jako ti, kteří mají trvalé bydliště.

Práce by však mohla posloužit jako základní kámen pro další studie týkající se otázky vztahu člověka bez domova a jeho psa. Budoucí výzkum by mohl použít stejný přístup a prozkoumat jiné formy interakcí mezi člověkem a například služebními nebo asistenčními psy.

8. Literatura

Aliment R, Rankin S, Lurie K. 2016. No Pets Allowed: Discrimination, Homelessness, and Pet Ownership. SSRN 3-10.

Bassuk EL, Rubin L, Lauriat A. 1984. Is Homelessness a Mental Health Problem, *Am J Psychiatry* 1546–1550.

Bebbington PE, Bhugra D, Brugha T. 2004. Psychosis, victimisation and childhood disadvantage: evidence from the second British National Survey of Psychiatric Morbidity. *British Journal of Psychiatry* **185**:220–226.

Beck AM, Meyers NM. 1996. Health enhancement and companion animal ownership. *Annu Rev Public Health* **17**(1):247–57.

Betz A, Uvns-Moberg K, Julius H, Kotrschal K. 2012. Psychosocial and Psychophysiological Effects of Human-Animal Interactions: The Possible Role of Oxytocin. *Frontiers in Psychology* **3**:234.

Belk R. 1996. Metaphoric relationships with pets. *Soc Anim* **4**:120-146.

Benz-Schwarzburg J, Monso S, Huber L. 2020. How Dogs Perceive Humans and How Humans Should Treat Their Pet Dogs: Linking Cognition With Ethics. *Front. Psychol.* (e584037) DOI: 10.3389/fpsyg.2020.584037.

Blackshaw JK. 1985. Human and animal interrelationships, Review Series: 3. Normal behaviour patterns of dogs: Part 1. *Australian Veterinary Practitioner* **15**(3):110-112.

Bouma EMC, Vink LM, Dijkstra A. 2020. Expectations Versus Reality: Long-Term Research on the Dog-Owner Relationship. *Animal (Basel)* **10**:772-775

Bradshaw JW, Lea AM. 1992. Dyadic interactions between domestic dogs. *Anthrozoös* **5**:245-253.

Britton DM, Button A. 2008. Prison Pups: Assessing the Effects of Dog Training Programs in Correctional Facilities. *Journal of Family Social Work* **9**(4):79-95.

Buhrich N, Hodder R, Teesson M. 2000. Lifetime prevalence of trauma among homeless people in Sydney. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* **34**:963-966.

Calvo P, Bowen J, Bulbena A, Tobeña A, Fatjó J. 2016. Highly Educated Men Establish Strong Emotional Links with Their Dogs: A Study with Monash Dog Owner Relationship Scale (MDORS) in Committed Spanish Dog Owners. *PLoS ONE* **11**. DOI 10.1371/e0168748

Caneja-Teixeira R, Neto I, Baptista LV, Niza MMRE. 2019. Identification of dysfunctional human-dog dayda through dog ownership histories. *Open Vet j*, doi: 10.4314/ovj.v9i2.8.

Centrum sociálních služeb Praha. 2022. Služby pro osoby bez domova. Available from <https://www.csspraha.cz/sluzby> (accessed December 2021).

Dotson MJ, Hyatt EM. 2008. Understanding dog-human companionship. *J. Bus. Res* **61**:457-466.

Dwyer F, Bennett PC, Coleman GJ. 2015. Development of the Monash Dog Owner Relationship Scale (MDORS). *Anthrozoos* **3**:243-256.

- Endenburg N, van Houtert EAE, Wijnker JJ, Rodenburg TB, van Lith HA, Vermetten E. 2019. The Translation and Validation of the Dutch Monash Dog–Owner Relationship Scale (MDORS). *Animals* **9**:249.
- Fichter M, Quadflieg N. 1999. Alcoholism in homeless men in the mid-nineties: results from the Bavarian Public Health Study on homelessness. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neurosciences* **249**:34–44.
- Fischer SN, Shinn M, Shrout P, Tsemberis S. 2008. Homelessness, Mental Illness, and Criminal Activity: Examining Patterns Over Time. *Am J Community Psychol* **42**:251-256.
- Goering P, Tomiczenko G, Sheldon T, Boydell K, Wasylenki D. 2002. Characteristics of persons who are homeless for the first time. *Psychiatric Services* **53**:1472-1474.
- González-Ramírez MT. 2019. Compatibility between Humans and Their Dogs: Benefits for Both. *Animal (Basel)* **9**:674-676.
- Hawg S. 2001. Mental illness and mortality among homeless people. *Acta Psychiatrica Scandinavica* **103**:81–82.
- Hepper PG. 1986. Sibling recognition in the domestic dog. *Animal Behaviour* **34**(1):288-289.
- Herman DB, Susser ES, Struening EL, Link B. 1997. Adverse childhood experiences: Are they risk factors for adult homelessness. *American Journal of Public Health* **87**(2):249-255.
- Howe L, Easterbrook MJ. 2018. The perceived costs and benefits of pet ownership for homeless people i UK: practical costs, psychological benefits and vulnerability. *Journal of Poverty* **22**:486-499.
- Hradecký I, Barták M, Cveček D, Edgar WM, Ondrák P, Pěnkava P, Ruzsová P. 2007. Definice a typologie bezdomovství. Naděje, Praha.
- Institute of Medicine Committe on Health Care for Homeless People. 1988. Homelessness, Health and Human Needs. National Academies Press. Washington (DC).
- Irvine L. 2012. Confrontations and Donations: Encounters between Homeless Pet Owners and the Public. *The Sociol Q* **53**:25-43.
- Irvine L. 2013. Animals as Lifechangers and Lifesavers: Pets in the Redemption Narratives of People experiencing homelessness. *American Society of Gene & Cell Therapy* **42**:3-30.
- K. Zuzana. 2021. zaměstnankyně Pragulic [ústní sdělení]. Praha, 4.10. 2021.
- Kerman N, Gran-Ruaz S, Lem M. 2019. Pet ownership and homelessness: a scoping review. *Journal of Social Distress and the Homeless* **28**:1-9.
- Kidd AH, Martínez RL. 1980. Two personality characteristics in adult pet owners and non-owners. *Psychol. Rep.* **47**:318.
- Kidd SA. 2006. Youth Homelessness and Social Stigma. *Journal of Youth and Adolescence* **36**:291-299.
- Labrecque J., Walsh CHA. 2015. Homeless Women’s Voices on Incorporating Companion Animals into Shelter Services. *A multidisciplinary journal of the interaction of people and animals* **21**(1):79-95.
- Le Roux MC, Kemp R. 2009. Effect of a companion dog on depression and anxiety levels of elderly residents in a long-term care facility. *Psychogeriatrics* **9**(1):23-26.

- Maurerová N. 2021. Osoba bez domova se psem jako alternativní rodinná buňka [MSc. Thesis]. Univerzita Karlova, Praha.
- Marshall-Pescini S, Cchaeb FS, Gaugg A, Meinert A, Deschner T, Range F. 2019. The Role of Oxytocin in the Dog-Owner Relationship. *Animals* **10**:792.
- Marschall-Pescini S, Kaminski J. 2014. *The Social Dog: History and Evolution*. Academic Press 3-33.
- Martens WH. 2001. A review of physical and mental health in homeless person. *Public Health Reviews* **29**(1):13-33.
- Martijn C, Sharpe L. 2006. Pathways to young homelessness. *Social Science and Medicine* **62**(1):1-12.
- Mccosker L, Downes M, Maujean A, Hill N. 2020. Services and Interventions for People Who are Homeless with Companion Animals. *Social Science Protocols* DOI: 10.7565/2020.2814.
- McNicholas J, Collis GM. 2010. Dogs as catalysts for social interactions: Robustness of the effect, *British Journal of Psychology* 61-70.
- Meyer I, Forkman B. 2014. Dog and owner characteristics affecting the dog-owner relationship. *Journal of Veterinary Behavior* **9**:143-150.
- Morehead DB. 2021. Science Over Stigma. *Education and Advocacy for Mental Health* 156-157.
- Morrison D. 2009. Homelessness as an independent risk factor for mortality: results from a retrospective cohort study. *International Journal of Epidemiology* **39**(3):877-883.
- Naderi S, Miklósi A, Dóka A, Csányi V. 2001. Co-operative interactions between blind persons and their dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* **74**:59-80.
- Průdková T, Novotný P. 2008. *Bezdomovectví*. Triton. Praha
- Pan K. 2021. respondent z kontrolní skupiny I. Lidé bez domova [ústní sdělení]. Praha, 29.9. 2021.
- Pan Š. 2021. respondent z kontrolní skupiny I. Lidé bez domova [ústní sdělení]. Praha, 29.9. 2021.
- Pan M. 2021. respondent z kontrolní skupiny I. Lidé bez domova [ústní sdělení]. Praha, 29.9. 2021.
- Pan V. 2021. respondent z kontrolní skupiny I. Lidé bez domova [ústní sdělení]. Praha, 29.9. 2021.
- Roenke L, Mulligan S. 1998. The therapeutic value of the human-animal connection. *Occup. Ther. Health Care* 11:27-43.
- Rhoades H., Winerobe H., Rice E. 2015. Pet Ownership among Homeless Youth: Associations with Mental Health, Service Utilization and Housing Status. *Child Psychiatry Hum Dev* **42**(2):237-244.
- Rooney NJ, Bradshaw JWS, Robinson IH. 2020. A comparison of dog-dog and dog-human play behaviour. *Applied Animal Behaviour Science* **66**(3):235-248.
- Scalton L, Hobson-West P, Cobb K, McBride A, Stavisky J. 2021. Homeless People and Their Dogs: Exploring the Nature and Impact of the Human-Companion Animal Bond. *A multidisciplinary journal of the interactions between people and other animals* **34**:77-92.
- Scott J. 2018. Homelessness and Mental Illness. *The British Journal of Psychiatry* **162**(3):314-32.

Serpel J. 1991. Beneficial effects of pet ownership on some aspects of human health and behaviour. *Journal of the Royal Society of Medicine* **84**(12):717-720.

Spauwen J, Krabbendam L, Lieb R. 2006. Impact of psychological trauma on the development of psychotic symptoms: relationship with psychosis proneness. *British Journal of Psychiatry* **188**:527–533.

Sullivan G, MD, Burman A, Ph.D, Koegel P, Ph.D, Hollenberg J. 2000. Quality of Life of Homeless Persons With Mental Illness: Results From the Course-of-Homelessness Study. *Psychiatric Services* **51**(9):1135-1141.

Šupková D, Pešek J, Trnka L, Vidovičová H, Volná J. 2007. Zdravotní péče o bezdomovce v ČR. Grada Publishing s.r.o., Praha.

Topál J, Miklósi Á, Csányi V. 1997. Dog-Human Relationship Affects Problem Solving Behavior in the Dog. *Anthrozoös* **10**(4) 214-224.

Udell M, Wynne CDL. 2008. A Review of Domestic Dogs' (Canis Familiaris) Human-Like Behaviors: Or Why Behavior Analysts Should Stop Worrying and Love Their Dogs. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior* **89**(2):247-261.

Vágnerová M, Csémy L, Marek J. 2013. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Univerzita Karlova v Praze, Praha.

Vágnerová M, Marek J, Csémy I. 2018. Bezdomovectví ve středním věku: Příčiny, souvislosti a perspektivy. Univerzita Karlova. Praha.

Veverková M, Lojkásková M, Vašát P, Horníček J, Mertlík A. 2020. Analýza situace bezdomovectví v Praze. Median s.r.o, Praha

Westgarth C, Christley RM, Jewell C. 2019. Dog owners are more likely to meet physical activity guidelines than people without a dog: An investigation of the association between dog ownership and physical activity levels in a UK community. *Scientific Reports* **9**:5704-5710.

Westgard C, Christley RM, Marvin G, Perkins E. 2017. I Walk My Dog Because It Makes Me Happy: A Qualitative Study to Understand Why Dogs Motivate Walking and Improved Health. *Int J Environ Res Public Health* **14**:936.

Willis DA. 2012. Animal Therapy. *Wiley Online Library* **22**:78-81.

Yamamoto M, Hart LA, Ohta M, Matsumoto K, Ohtani N. 2014. Obstacles and anticipated problems associated with acquiring assistance dogs, as expressed by Japanese people with physical disabilities. *Hum. Anim. Interact. Bull.* **2**:59–7.

9. Samostatné přílohy

9.1. Příloha A – Dotazník hodnotící vztah mezi člověkem a psem

PŘELOŽENÝ DOTAZNÍK MONASH DOG OWNER RELATIONSHIP SCALE

Informace o Vás:

Věk:

- 18-25 26-35 36-45 46-55 56-65 66-75 76+

Pohlaví: muž žena

Počet osob v domácnosti: _____

Tyto osoby jsou (zakroužkujte více možností):

- Bez příbuzenského vztahu Rodiče Partner/Partneka/Manžel/Manželka Jiní příbuzní Děti

Pokud vlastníte více než jednoho psa, prosím vyberte si jen jednoho na zodpovězení těchto otázek. Odpovězte na následující otázky, které se týkají psa, kterého jste si vybrali.

Plemeno psa: _____

Pohlaví: samec (nekastrovaný) pes (kastrovaný) fena (nekastrovaná) fena (kastrovaná)

Věk: _____ roky _____ měsíce

Odkud máte svého psa?

- Chovatel Zverimex Útulak Od kamaráda/ky-příbuzné/ho Jiné _____

Jak starý byl Váš pes, když jste si ho pořídil/a? _____

Jste jediný matel/ka tohoto psa?

- ano ne Pokud ne, kolik lidí je majitelem psa: _____ lidí.

Jste hlavně vy zodpovědný/á za péči o Vašeho psa? ano ne rovnoměrně rozdělené

Vlatníte momentálně jiné zvíře nežli psa o kterém vyplňujete tento dotazník?

Druh zvířete: _____ Věk: _____

Druh zvířete: _____ Věk: _____

Druh zvířete: _____ Věk: _____

Přečtěte si následující otázky a zaškrtněte odpověď, která je pravdivá v reálném čase.

1. Jak moc je pro Vás náročná péče o vašeho psa?

- Hodně náročná náročná ani náročná ani nenáročná nenáročná úplně nenáročná

2. Můj pes mi dává důvod každé ráno vstát.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

3. Nemám rád/a některé aspekty související s vlastnictvím psa.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

4. Jak často dáváte pusu svému psovi?

- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy

5. Přál/a bych si, abychom s mým psem nikdy nebyli rozděleni.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

6. Můj pes dělá nepořádek.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím úplně nesouhlasím

7. Jak často si hrajete se svým psem?

- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy

8. Obtěžuje mě, že nemohu dělat věci, které jsem mohl/a dělat před pořízením psa.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

9. Jak často berete svého psa s sebou na návštěvu?

- Jednou týdně jednou za 14 dní jednou za měsíc párkrát za rok nikdy

10. Vadí mi, že kvůli svému psovi musím občas změnit plány.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

11. Můj pes mě stojí hodně peněz.
- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím
12. Jak často kupujete svému psovi dárky?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
13. Můj pes mi vždy věnuje pozornost.
- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím
14. Jak často dáváte svému psovi pamlsky?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
15. Jak často svému psovi říkáte věci, které neříkáte nikomu jinému?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
16. Jak často se vám zdá, že starání se o vašeho psa náročné?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
17. Jak často berete s sebou svého psa do dopravních prostředků (auto/autobus/tramvaj/metro/vlak)?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
18. Jak často kvůli svému psovi nemůžete dělat věci, které chcete?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
19. Chtěl/a bych mít svého psa u sebe co nejvíce.
- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím
20. Jak často kartáčujete svého psa?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy
21. I když by mě všichni opustili, můj pes by tu pro mě stále byl.
- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím
22. Jak často máte pocit, že vlastnit psa je více starostí než radosti?
- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy

23. Díky svému psovi zvládám lépe těžká období.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

24. Jak často objímáte svého psa?

- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy

25. Můj pes mi dělá stále společnost.

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

26. Jak často spolu se svým psem trávíte volný čas (odpočinek)?

- Alespoň jednou denně jednou za pár dní jednou ta týden jednou za měsíc nikdy

27. Můj pes mě dokáže vždy uklidnit (utěšit).

- Úplně souhlasím souhlasím ani souhlasím ani nesouhlasím nesouhlasím
 úplně nesouhlasím

28. Jak traumatické pro vás bude, až váš pes zemře?

- Velmi traumatické traumatické neutrální netraumatické vůbec netraumatické

9.2 Příloha B – Anglický dotazník hodnotící vztah mezi člověkem a psem

MONASH DOG OWNER RELATIONSHIP SCALE

Information about you:

AGE (in years)

- 18-25 26-35 36-45 46-55 56-65 66-75 76+

GENDER: male female

Number of people living in household: _____

Are these people (please tick more than one if appropriate):

- Unrelated Parent Partner/Spouse Other family member Children

If you own more than one dog, please choose just one of your dogs to answer this questionnaire about. Respond to the following questions only about the dog you will be answering the rest of questionnaire about:

BREED: _____

SEX: male (entire) male (desexed) female (entire) female (desexed)

AGE: ____ years ____ months

Where did you obtain your dog?

- Breeder Pet Shop Animal Shelter Friend/Relative Other _____

How old was your dog when you got him/her? _____

Are you the sole owner of this dog?

- yes no If no, how many people share the dog's ownership: ____ people

Are you primarily responsible for the care of the dog? yes no shared equally

Do you currently own pets other than the dog you are answering about?

Type of animal: _____ Age: _____

Type of animal: _____ Age: _____

Type of animal: _____ Age: _____

Please read each of the following statements and mark one box that best applies to you at the present time.

1. How hard is it look after your dog?

Very hard Hard Neitherhard nor easy Easy Very easy

2. My dog gives me a reason to get up in the morning.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

3. There are mojour aspects of owning a dog I don't like.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

4. How often do you kiss your dog?

At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never

5. I wish my dog and I neverhad to be apart.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

6. My dog makes too much mess.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

7. How often do you play games with your dog?

At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never

8. It bothers me that my dog stops me doing things I enjoyed doing before I owned it.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

9. How often do you take your dog to visit people?

At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never

10. I tis annoying that I sometimes have to change my plans because of my dog.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

11. My dog costs too much money

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

12. How often do you buy your dog presents?

At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never

13. My dog is constantly attentive to me.

Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree

14. How often do you give your dog food treats?

At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never

15. How often do you tell your dog things you don't tell anyone else?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
16. How often do you feel that looking after your dog is a chore?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
17. How often do you take your dog in the car?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
18. How often does your dog stop you doing things you want to?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
19. I would like to have my dog near me all the time.
 Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree
20. How often do you groom your dog?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
21. If everyone else left me my dog would still be there for me.
 Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree
22. How often do you feel that having a dog is more trouble than it is worth?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
23. My dog helps me get through tough times.
 Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree
24. How often do you hug your dog?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
25. My dog provides me with constant companionship.
 Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree
26. How often do you have your dog with you while relaxing, watching TV?
 At least once a day Once every few days Once a week Once a month Never
27. My dog is there whenever I need to be comforted.
 Strongly agree Agree Neither agree nor disagree Disagree Strongly disagree
28. How traumatic do you think it will be for you when your dog dies?
 Very traumatic Traumatic Neither traumatic nor untraumatic Untraumatic Very untraumatic

10. Seznam použitých zkratk

AD	Azylové domy
NDC	Nizkoprahová denní centra
MDORS	Monash Dog-Owner Relationship Scale

11. Seznam použitých tabulek

Tab. 1 Vyhodnocení dotazníku MDORS.....	24
---	----